

Monumentnummer*: 512871

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 13 juli 1999
Kadaster deel/nr 82724/56

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Kollum	Noardeast-Fryslân	Fryslân

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Kollum	D			4077

Omschrijving**

Inleiding

De GEREFORMEERDE KERK staat op een ruim rechthoekig terrein even ten zuiden van de Voorstraat, de oost-west hoofdas van het oude Kollum en net westelijk achter de historische lintbebouwing langs de noord-zuid lopende Rijksweg en Trekvaart. De hoofdingang is op de Oostenburgstraat (het westen) geïntendeerd; een open terrein omgeeft de kerk aan west-, noord- en zuidzijde. Oorspronkelijk was dit een grasveld omsloten door een hekwerk van bakstenen pijlers met metalen liggers, tegenwoordig is het heringerichte terrein in gebruik als parkeerplaats. Van het hekwerk resteert nog een fragment aan de noordzijde. De oorspronkelijke, aan de noordoostzijde gelegen, consistoriekamer is in 1969 uitgebreid door de architect zelf; in 1985 is het kerkelijk centrum "Pro Rege" als forse uitbreiding tegen de achterzijde van de kerk naar het zuiden toe aangebouwd, waardoor de oostgevel van de kerk grotendeels oversneden is. De opdracht voor het ontwerp van de kerk werd in 1924 door het kerkbestuur gegund aan E. Reitsma (1892-1976). Voor E. Reitsma was dit de eerste grote opdracht na zijn opleiding in Rotterdam bij W. Kromhout en zijn vestiging in 1920 in de stad Groningen. De Gereformeerde kerk te Kollum weerspiegelt enerzijds de expressionistische invloeden die hem vormden als architect/kunstenaar tijdens zijn opleiding en later als lid van De Ploeg in Groningen en anderzijds de vernieuwingen en voorschriften binnen de Gereformeerde kerkdienst en -bouw van die tijd. Het geschrift "Onze Eeredienst" uit 1911 van Abraham Kuiper bevatte aanwijzingen voor de kerkbouw op een functionele basis. Uitgangspunt was dat de kerk in de eerste plaats een vergader- en gehoorzaal is, waarin de gelovigen elkaar moeten kunnen zien en horen. Het ontwerp van Reitsma volgt de aanwijzingen vrijwel letterlijk, in een -uitwendig-vrij terughoudende expressionistische stijl; het geheel van ex- en interieur is in een totaalontwerp tot stand gekomen: alle interieuronderdelen en decoraties zijn van de hand van Reitsma. Met deze eerste opdracht heeft Reitsma de toon gezet voor vele, hierop volgende Gereformeerde kerken die zijn oeuvre kenmerken. Het geheel is in zeer gave staat: de betimmering van de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

oorspronkelijk gemetselde kansel en de vernieuwing van het orgel met kas in 1965 zijn volgens advies van Reitsma uitgevoerd. De uitbreiding van 'Pro Rege' aan de oostzijde laat de oorspronkelijke buitengevel intact. Deze nieuwe aanbouw is niet van monumentale waarde en valt buiten de bescherming van rijkswege evenals het deel uit 1969.

Omschrijving

De Gereformeerde kerk is gebouwd op een plattegrond die gebaseerd is op een Grieks kruis, onder een samengesteld zadeldak, met een toren en hoofdingang aan de westzijde, en met een vierzijdige aankapping onder tentdak aan de zuid- en de noordgevel. De kerk is geconstrueerd met een betonskelet, dat bekleed is met paars-rode mondsteen, waarbij de meest onregelmatige stenen in het bovendeel van gevels en toren zijn verwerkt. Het dak is gedekt met zwarte hollandse pannen, de ingesnoerde torenspits met leien. De topgevels aan de uiteinden van de kruisarmen zijn enigszins doorgetrokken buiten de daklijn, waardoor ze er als een soort scherm voor staan. Bij de zuid- en de noordgevel verbreedt dit 'scherm' zich trapsgewijs, ter hoogte van het tentdak van de aankapping, met decoratief metselwerk als accentuering. Deze twee gevels zijn identiek, en bevatten in de aankapping op twee verdiepingen groepen van drie en vier gekoppelde smalle rondboogvensters met glas-in-lood. In de toren aan de westzijde staat de houten, dubbele rondboogvoordeur iets terug, omlijst door verjongende, in rollagen gemetselde rondbogen. Deze eindigen onderaan in gemetselde blokken die de hoeken van de toren omkleden als accentuering van de basis. Voor de hoofdingang ligt een gemetseld bordes. Boven de voordeur zit getrapt versmallend metselwerk tot aan een smal centraal rondboogvenster met glas-in-lood. In de bovenbouw van de zich parabolisch iets verjongende toren bevindt zich nog een rondboogvenster; het jaartal 1924 in boven elkaar geplaatste, messing cijfers in een Wijdeveld-typografie en, enkele meters onder de gootrand, betonnen rechthoekige waterspuwers. In de zijkanten van de toren bevinden zich rondboog ventilatiegaten. De opbouw van de voorgevel aan weerszijden van de toren wordt bepaald door enkele blokvormige volumes en rechthoekige schijven die deze profileren. Ook hier enkele rondboogvensters met glas-in-lood, symmetrisch geplaatst. De oostelijke achtergevel is voor een deel oversneden door nieuwbouw en heeft een topgevel als bij de andere kruisarmen. Het INTERIEUR is als volgt opgebouwd: vanaf de hoofdingang, aan de voet van de toren, verleent een portaal de toegang tot de kerkzaal en via een trappenhuis aan de tribunes in de noordelijke en zuidelijke kruisarm. De banken in de zaal zijn waaivormig gegroepeerd rondom de oostelijke kansel. De kerkruimte wordt overdekt door twee elkaar kruisende parabolische tongewelven met gemetselde ribben. De velden hiertussen zijn voor het merendeel betimmerd met planken die beschilderd zijn in een abstracte, vloeiende en geometrische stijl naar ontwerp van E. Reitsma. Ook vrijwel alle andere interieuronderdelen zijn van de hand van Reitsma en zeer waardevol, zoals onder anderen de kerkbanken, de lampen van glas-in-lood-panelen en het doopvont. Orgel en orgelkas zijn niet van waarde uit het oogpunt van monumentenzorg.

Waardering

De Gereformeerde Kerk te Kollum uit 1924 is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als bijzondere en richtinggevende uitdrukking van de vernieuwingen binnen de Gereformeerde kerk in de eerste helft van de twintigste eeuw;
- vanwege de bijzondere plaats binnen het oeuvre van de architect, als eerste opdracht, maar ook als eerste kerkopdracht;
- als belangrijk voorbeeld van de regionale vertaling van de expressionistische architectuur van de Amsterdamse School;
- vanwege de hoge mate van gaafheid van het exterieur;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de sterke samenhang en kwaliteit van de verschillende interieuronderdelen binnen het totaalontwerp;
- vanwege de hoge mate van gaafheid van het interieur.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Religieuze gebouwen

Kerk en kerkonderdeel

Kerk

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument